

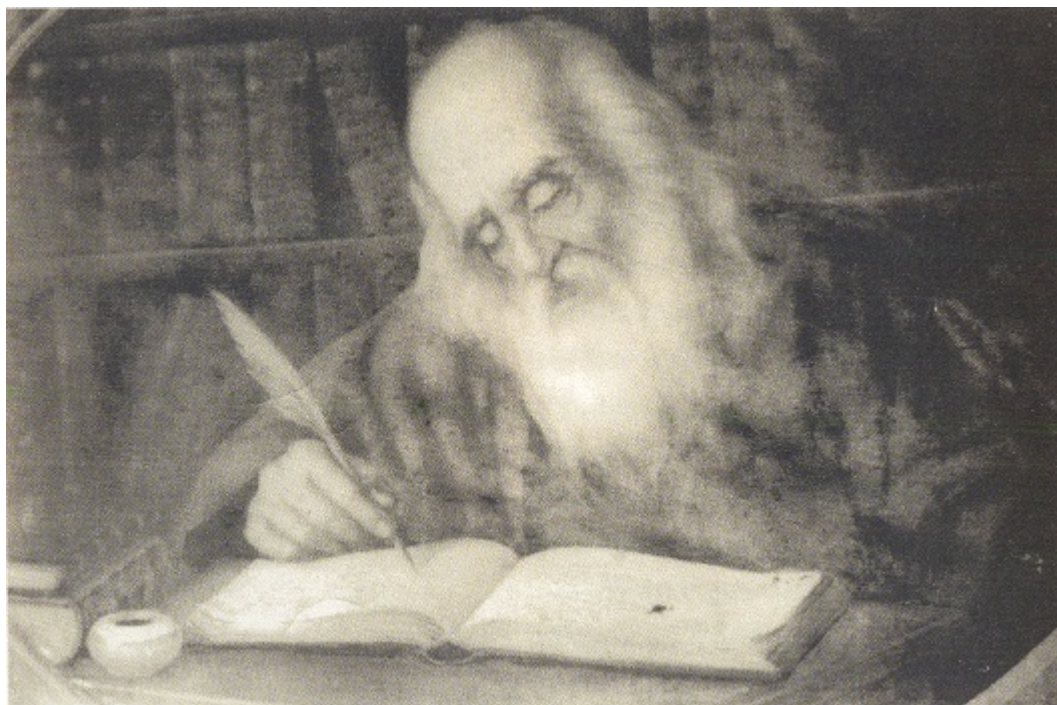
Ο άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης και η σχέση του με την Επιστήμη - Εισαγωγικά

/ [Πεμπτούσία](#)

«Όταν κάποιος έχει άγια και αναμάρτητη ζωή, η διανοητική γνώση μπορεί να παράγει θαυμάσιους καρπούς. Αντιθέτως, μία γνώση χωρίς αγάπη δεν μπορεί να σώσει τον άνθρωπο».[1]

Σε άρθρο του Πασχάλη Κιτρομιλήδη διαβάζουμε σε ένα κείμενο του 1810 ακραίων «διαφωτιστών» την προσπάθειά τους να γελοιοποιήσουν και να διακωμωδήσουν το φαινόμενο των νεομαρτύρων:[2] «...Δυσχεραίνουν οι Άγιοι (Αρχιερείς) όταν βλέπουν εκδιδόμενα εις φως βιβλία επιστημονικά και φιλολογικά, τα οποία φωτίζουν το γένος. Ως φαίνεται, δεν εχόρτασαν ούτοι από Συναξάρια και Μαρτυρολόγια, Νέους Παραδείσους και Όρμους σωτηρίου, Ορθοδοξίας Πηδάλια, Λαυσαϊκά, Ασκητικά και άλλας σαπρολογίας, με τα οποία οι μελανοφόροι και μελανόψυχοι απεζόφωσαν το γένος...». Ο Άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης, κατά κόσμον Νικόλαος Καλλιβούρτζης (1749-1809),[3] χωρίς να αγνοεί «επιστημονικά και φιλολογικά βιβλία της εποχής του», συγγράφει «Συναξάρια και Μαρτυρολόγια, και Ορθοδοξίας Πηδάλια, και Ασκητικά».

α΄ ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

«...Μικρός δε όντας έμαθεν εις την πατρίδα του, η οποία καλείται Χώρα, από έναν ιερέα της γειτονίας αυτού τα κοινά γράμματα, όστις και τον εσυλλειτουργούσε μεν τας καθημερινάς...».[4] Όπου προφανώς το ρήμα «εσυλλειτουργούσε», αναφέρεται στην απαραίτητη βοήθεια ενός λαϊκού για την τέλεση της Θείας Λειτουργίας, βοήθεια και ως παρουσία, αλλά και ως εκείνη του ψάλτου, που παρείχε ασφαλώς ο Νικόλαος, παρά την παιδική του ηλικία. «...Η καθαρότης ηνωμένη εις την παιδικήν του ψυχήν μετά των χαρισμάτων, συνίστων τον μικρόν Νικόλαον Καλλιβούρτσην, όστις, μη ων εισέτι εις ηλικίαν προς φοίτησιν και εκ πρωίμου αυτώ δίψης του «ειδέναι», ηκροάτο από των παραθύρων του σχολείου διψαλέως τα ιερά και Ελληνικά γράμματα.

Κατεπλήττοντο οι μαθηταί, όταν εις ερωτήσεις του· «τι εδίδαξεν ο διδάσκαλος σήμερα», αυτοί μεν δεν ενεθυμούντο καλώς, αυτός δε τοις έλεγε καταλεπτώς την διδαχθείσαν ύλην. Τούτο εποίει επί πολλάς ημέρας. Έως ότου ο ιερεύς της ενορίας του, αντιληφθείς την ασυνήθη του παιδός οξυδέρκειαν, παραλαμβάνει αυτόν και διδάσκει τα πρώτα γράμματα, ως ο ραββίνος Γαμαλιήλ παρά τους πόδας του τον μέγαν Παύλον...».[5] Την πληροφορία αυτή την συναντάμε στον π. Θεόκλητο χωρίς να αναφέρεται η πηγή η οποία είναι ρουμανική.[6] Η αναφορά σε «σχολείο» από τον π. Θεόκλητο δεν αφορά οργανωμένη εκπαίδευση, αλλά την προσπάθεια του «ιερέα της γειτονίας αυτού», αφού για τα έτη 1755-1765 δεν έχουμε μαρτυρίες για σχολείο στην Νάξο.[7]

Β΄ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΣΠΟΥΔΕΣ

Σε ηλικία 16 ετών (1765) ο Νικόλαος μετά του πατρός του, μεταβαίνει στη Σμύρνη, για να γραφεί στην Ευαγγελική Σχολή.[8] Κατά τον μ. Θεόκλητο Διονυσιάτη ο επίσκοπος Παροναξίας, κυρ Άνθιμος Βαρδής, λαβών υπό την προστασίαν του τον νεαρό Νικόλαο, διαγνώνοντας την έφεσή του για μάθηση, τον απέστειλε στη Σμύρνη, για να συνεχίσει τις σπουδές του.[9]

Διευθυντής της σχολής και διδάσκαλος ήταν ο εκ των συνιδρυτών της σχολής ιερομόναχος Ιερόθεος (κατά κόσμον Ιωάννης) Δενδρινός.[10] Δίπλα του εμαθήτευσε ο νεαρός Νικόλαος καθώς και στον μαθητή του πρώτου, και διάδοχό του στη διεύθυνση της σχολής τον Χρυσάνθο Καραβία,[11] αμφοτέρων Ιθακήσιων. Ο «συντηρητικός Ιερόθεος», [12] ανίκανος να παρακολουθήσει τον ρυθμό της εποχής,[13] αντίθετος στην επιστημονική γνώση και τη νέα φιλοσοφία, εμμένει στην διδασκαλία της ελληνικής γλώσσης και των ιερών μαθημάτων, προκαλώντας και την περιφρόνηση του Κοραή, παλαιού μαθητού της σχολής.[14] Είναι φανερό επομένως ότι στη Σμύρνη ο Άγιος Νικόδημος δεν είχε τη δυνατότητα να μορφωθεί στη θύραθεν παιδεία και ιδιαίτερα στις θετικές επιστήμες. Άλλωστε η Ευαγγελική Σχολή ήτο συνέχεια της Ελληνικής Σχολής ιδρυθείσης το 1708 με διδάσκαλο τον προαναφερθέντα Ιερόθεο.[15]

Στη Σμύρνη ο Νικόλαος παρέμεινε επί πέντε έτη. Το 1770 εξαναγκάζεται να επιστρέψει στη Νάξο, λόγω των ωμοτήτων των Τούρκων στη Σμύρνη, εν είδει αντιποίνων, μετά την κατάκαυση του τουρκικού στόλου από τους Ρώσους στη ναυμαχία του Τσεσμέ.[16]

Στα τέλη του 1773 φθάνει στη Νάξο, προερχόμενος από την Κωνσταντινούπολη, ο Χρυσάνθος ο Αιτωλός ο εσωχωρίτης, αδερφός του νεομάρτυρα Κοσμά του Αιτωλού,[17] ο οποίος είχε διατελέσει διδάσκαλος και εν συνεχεία σχολάρχης της Πατριαρχικής μεγάλης του γένους σχολής.[18] Υπάρχουν σοβαρώτατες ενδείξεις ότι ο Νικόλαος μαθήτευσε πλησίον του Χρυσάνθου, και επωφελήθη της πλούσιας βιβλιοθήκης του, με βιβλία και της θύραθεν παιδείας.[19] Οι λόγοι κατά τον Ιωάννη Τουμπακάρη είναι οι εξής: α) Η μαρτυρία του βιογράφου του Αγίου, του μ. Ευθυμίου, β) Η κοινή παρουσία και των δύο στη Νάξο τη διετία 1773-75, γ) η στάση και των δύο έναντι του ζητήματος του αναβαπτισμού, δ) η κατάρτιση του Αγίου, από νεαρής ηλικίας σε επιστημονικά ζητήματα της εποχής του.

Ενδιαφέρον για την παρούσα εργασία έχει ο 4ος λόγος. Έτσι δικαιολογούνται οι γνώσεις του Νικολάου, μάλιστα σε νεαρή ηλικία, γνώσεις βέβαια που είναι αρκετά πιθανόν να συμπλήρωσε στις βιβλιοθήκες των μονών του Αγίου Όρους. Υπάρχει

επίσης η πληροφορία από τον Τρύφωνα Ευαγγελίδη, ότι ο Άγιος Νικόδημος εφοίτησε στην Αθωνιάδα.[20] Η πληροφορία αυτή δεν επιβεβαιώνεται από αλλού. Η σχολή όμως εκείνη την εποχή ευρίσκετο σε παρακμή,[21] κάτι που αναφέρει και ο ίδιος ο Άγιος.[22]

[Συνεχίζεται]

[1] Αρχ. Σωφρονίου Σαχάρωφ, *Περί Πνεύματος και Ζωής*, Έκδοση Ι.Μ. Τιμίου Προδρόμου Έσσεξ Αγγλίας, 1995, σελ.57.

[2] Πασχάλης Κιτρομηλίδης, *Ιδεολογικές συνέπειες της κοινωνικής διαμάχης στην Σμύρνη*, *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, τ.3, Αθήνα 1982, σελ.9-39

[3] Βλ. Μ. Νικοδήμου Μπιλάλη, *Ο πρωτότυπος βίος του Αγ. Νικοδήμου Αγιορείτου (1749-1809)*, Αγιον Όρος-Αθήνα, 2007, όπου παρατίθενται εκτός των άλλων δύο κριτικά κείμενα, βιογραφίες του Αγίου, μία από τον παράδελφό του ιερομόναχο Ευθύμιο και άλλη από τον οσιολογιωτάτο Ονούφριο τον Ιβηρίτη.

[4] Ευθυμίου ιερομονάχου, *Βίος, πολιτεία και αγώνες διά δόξαν της ημών Εκκλησίας τελεσθέντες παρά του οσιολογιωτάτου και μακαρίτου και αιιδίμου Νικοδήμου Μοναχού*, συγγραφέντες δε παρά του εν Χριστώ αδελφού του Ευθυμίου ιερομονάχου, στο βιβλίο Μ. Νικοδήμου Μπιλάλη, ε.α. σελ.5.

[5] Μ. Θεοκλήτου Διονυσιάτου, *Άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης, ο βίος και τα έργα του*, εκδ. Παπαδημητρίου, Αθήνα, 2009 (5η έκδοση), σελ.26.

[6] Μ. Νικοδήμου Μπιλάλη, ε.α σελ.85.

[7] Ι. Κ. Τουμπακάρη, *Ο Άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης και ο Χρύσανθος ο Αιτωλός, Επετηρίδα Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών*, τόμος ις΄, 1996-2000, σελ.221, όπου υπάρχει και σχετική βιβλιογραφία για την παιδεία στη Νάξο εκείνη την εποχή.

[8] Ευθυμίου ιερομονάχου, ε.α. σελ.5.

[9] Μ. Θεοκλήτου Διονυσιάτου, ε.α, σελ.30.

[10] Ματθαίου Παρανίκα, *Ιστορία της Ευαγγελικής Σχολής Σμύρνης εκ των πηγών συνταχθείσα*, εν Αθήναις, 1885, σελ.4, 14.

[11] Ματθαίου Παρανίκα, ε.α, σελ.144.

[12] Π. Γεώργιος Μεταλληνός, Αθανάσιος Πάριος (1721-1813), (Εργογραφία-Ιδεολογία-Βιβλιογραφία), *Επιστημονική Επετηρίς της Θεολογικής Σχολής*, Τόμος Α΄, εν Αθήναις, 1995, σελ.293

[13] Π. Γεώργιος Μεταλληνός, *Τουρκοκρατία, οι Έλληνες στην Οθωμανική Αυτοκρατορία*, εκδόσεις Ακρίτα, 1988, σελ.155.

[14] Ματθαίου Παρανίκα, ε.α, σελ.21,22.

[15] Ματθαίου Παρανίκα, ε.α, σελ.5,6

[16] Ευθυμίου ιερομονάχου, ε.α. σελ.8.

[17] Βασ. Σφυρόερας, Χρυσάνθος ο Αιτωλός, *Επετηρίς Μεσαιωνικού Αρχείου της Ακαδημίας Αθηνών*, τ.6 (1965), σ.133.

[18] Τάσου Αθ. Γριτσόπουλου, *Πατριαρχική Μεγάλη του Γένους Σχολή*, τ. Α΄, εν Αθήναις, 1966, σ.414

[19] Ι. Κ. Τουμπακάρη, ε.α σελ.220, 236.

[20] Τρύφωνος Ε. Ευαγγελίδου, *Η Παιδεία επί Τουρκοκρατίας*, τ. Α΄, εν Αθήναις, 1936, σ.92, ανατύπωση Δ. Ν. Καραβία, Αθήνα ΜCMXCII

[21] Τρύφωνος Ε. Ευαγγελίδου, ε.α. σελ.93, 95

[22] Αγίου Νικοδήμου του Αγιορείτου, *Νέον Μαρτυρολόγιον*, εκδοτικός οίκος «Αστήρ», Αλ. & Ε. Παπαδημητρίου, Αθήναι, 1961, έκδοσις τρίτη, σελ. 201.